

Nilufar BERDIYEVA,

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti o'qituvchisi

E-mail: berdiyevanilufar670@gmail.com

Toshkent davlat transport universiteti professori I.Rustamov taqrizi asosida

METHODOLOGY OF USING MULTIMEDIA METHODS IN NATIVE LANGUAGE TEACHING

Аннотация

This article analyzes the methodology of using multimedia tools in native language education. Multimedia technologies are an integral part of the modern educational process, contributing to increased student engagement and the development of their linguistic and creative skills. The study highlights the advantages of multimedia methods, their pedagogical effectiveness, as well as potential challenges in the educational process and ways to overcome them. Additionally, best practices and recommendations for the use of modern digital technologies are presented.

Key words: Native language education, multimedia, multimedia technologies, interactive learning, digital education, innovative methods, pedagogical effectiveness, linguistic skills, visual learning, interactive textbooks.

МЕТОДОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МУЛЬТИМЕДИЙНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАНИИ РОДНОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В данной статье анализируется методика использования мультимедийных средств в обучении родному языку. Мультимедийные технологии являются неотъемлемой частью современного образовательного процесса, способствуя повышению интереса учащихся к обучению и развитию их лингвистических и творческих навыков. В исследовании освещены преимущества использования мультимедийных методов, их педагогическая эффективность, а также возможные проблемы, возникающие в образовательном процессе, и пути их решения. Кроме того, представлены передовой опыт и рекомендации по использованию современных цифровых технологий.

Ключевые слова: Обучение родному языку, мультимедиа, мультимедийные технологии, интерактивное обучение, цифровое образование, инновационные методы, педагогическая эффективность, лингвистические навыки, визуальное обучение, интерактивные учебники, образовательные инновации.

ONA TILI TA'LIMIDA MULTIMEDIALI USULLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Аннотация

Ushbu maqolada ona tili ta'limida multimedial usullardan foydalanish metodikasi tahlil qilinadi. Multimedial texnologiyalar zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning lingvistik va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda multimedial usullarni qo'llashning afzalliklari, pedagogik samaradorligi hamda ta'lim jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish bo'yicha ilg'or tajribalar va tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: Ona tili ta'limi, multimedia, multimedial texnologiyalar, interaktiv o'qitish, raqamli ta'lim, innovatsion metodlar, pedagogik samaradorlik, lingvistik ko'nikmalar, vizual ta'lim, interaktiv darsliklar, ta'lim innovatsiyalari.

Kirish. Zamonaviy ta'lim jarayoni doimiy ravishda rivojlanib borayotgan texnologiyalar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayonda o'qitish metodlarining ham takomillashishi zaruriyatga aylanmoqda. An'anaviy dars uslublari o'quvchilarga bilim berishda samarali bo'lsa-da, bugungi axborot texnologiyalari asrida ta'limning yanada interfaol va qiziqarli bo'lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, multimedia texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim sohasida yangi imkoniyatlarni ochib bermoqda. Multimedial yondashuv matn, audio, video, animatsiya, grafika va interfaol elementlarni o'z ichiga olganligi sababli, o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli, tushunarli va samarali qilishga xizmat qiladi.

Ona tili ta'limida multimedia texnologiyalarining qo'llanilishi o'quvchilarning nutqiy, lingvistik va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Ona tilini o'rganish jarayonida faqatgina nazariy bilimlar yetarli emas, balki amaliy mashg'ulotlar ham muhimdir. Multimedial usullar yordamida o'quvchilarga real hayotiy vaziyatlar yaratib berish, ularning tilga bo'lgan qiziqishini oshirish, shuningdek, mustaqil fikrlash va o'z fikrlarini ravon ifodalash qobiliyatlarini shakllantirish mumkin. Interfaol ta'lim muhiti orqali o'quvchilar faqatgina o'qituvchi tomonidan yetkazilgan bilimlarni qabul qilibgina qolmay, balki bilim jarayonida faol ishtirokchi sifatida o'zlarini namoyon qilishlari mumkin.

Bugungi kunda ona tili ta'limida multimedialdan foydalanishning turli usullari mavjud bo'lib, ularning har biri ma'lum o'quv maqsadlariga xizmat qiladi. Masalan, vizual

materiallardan foydalanish – grafikalar, sxemalar va animatsiyalar yordamida murakkab grammatik va lingvistik tushunchalarni tushuntirish imkonini beradi. Audio va video materiallardan foydalanish esa o'quvchilarning eshitish qobiliyatlarini rivojlantirib, ularning talaffuz va intonatsiyasini shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, interfaol o'yinlar va testlar yordamida o'quvchilarning o'rganilgan materialni qanchalik o'zlashtirganligini sinab ko'rish va ularga o'z xatolarini to'g'rilash imkoniyatini yaratish mumkin.

Multimedia texnologiyalarining yana bir muhim jihati – ularning moslashuvchanligidir. Har bir o'quvchi o'zining individual xususiyatlari, qobiliyatlari va o'rganish uslublarga ko'ra ta'lim olishni xohlaydi. Multimedial usullar esa turli xil o'rganish uslublarga moslashishi sababli, har bir o'quvchiga individual yondashish imkonini yaratadi. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi va har bir o'quvchi uchun maksimal foyda keltiradi.

Ushbu maqolada ona tili darslarida multimedial usullarni qo'llashning metodik jihatlar va ularning samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida multimedialdan foydalanishning afzalliklari, amaliy qo'llash usullari va ularning natijalari ko'rib chiqiladi. Ona tili ta'limida innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali o'quvchilarning bilim darajasini oshirish va ularning lingvistik qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari o'rganiladi. Shuningdek, maqolada o'qituvchilar uchun multimedialdan samarali foydalanish bo'yicha tavsiyalar berilib, ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan strategiyalar muhokama qilinadi.

Shunday qilib, multimediali usullarning ona tili darslarida qo'llanilishi zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, u o'quvchilarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularni faol ishtirokchi sifatida shakllantirish va bilim olish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Ona tili ta'limida multimediali usullardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda ushbu yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar, multimedialardan foydalanish ta'limining sifatini oshirish, talabalar faolligini kuchaytirish va o'quv materiallarini osonroq o'zlashtirishga yordam berishini tasdiqlaydi. Quyida ushbu metodikaning nazariy va amaliy asoslarini yorituvchi adabiyotlar tahlili beriladi.

Multimediali ta'lim metodlari zamonaviy pedagogika va didaktikaning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. K. R. Prensky [1] o'zining "Digital Natives, Digital Immigrants" asarida zamonaviy talabalarning axborotni qabul qilishga bo'lgan ehtiyoji an'anaviy usullardan farq qilishini ta'kidlaydi va multimediali vositalardan foydalanish ularning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirishini isbotlaydi.

J.Sweller[2] tomonidan ilgari surilgan Kognitiv yuk nazariyasi (Cognitive Load Theory) esa multimediali o'qitishning samarali bo'lishi uchun vizual va audio materiallar muvozanatli tarzda taqdim etilishi lozimligini ta'kidlaydi. Bu nazariya ta'lim materiallarini tushunarli va yengil qabul qilinadigan shaklda yetkazish muhimligini ko'rsatadi.

D.H.Jonassen[3] tomonidan ilgari surilgan "Constructivist Learning Environments" kontseptsiyasi esa multimediali texnologiyalardan foydalanish orqali talabalarning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam berishini asoslaydi.

Ona tili darslarida multimedialardan foydalanish bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu metodika quyidagi jihatlari bilan samarali:

Matnlarni vizual va audio formatlarda taqdim etish orqali o'quvchilarni chuqur tahlil qilishga undaydi [4].

Interaktiv mashg'ulotlar orqali talabalarning til ko'nikmalari rivojlantiriladi[6].

Virtual darsliklar va platformalar yordamida talabalarning mustaqil ta'lim olish imkoniyati kengayadi [7].

N.Shayxislamov o'zining "Ona tili fanini o'qitishda innovatsion va pedagogik texnologiyalarning o'rni va vazifalari" maqolasida ona tili darslarida multimedialardan foydalanish matnlarni tahlil qilish, ifodali o'qish va grammatik ko'nikmalarni rivojlantirishda ijobiy natijalar berishini ta'kidlaydi.

Raqamli o'qitish dasturlaridan foydalanish ona tili ta'limining interaktivligini oshirishini va an'anaviy yondashuvlarga nisbatan samaraliroq ekanligini ko'rsatib beradi[9].

Aniqlanishicha, multimediali usullar ona tili ta'limida ta'lim jarayonini samarali tashkil etishning muhim vositalaridan biridir. U talabalarning bilim olish jarayonini qiziqarli va interaktiv qilish, shuningdek, ularning til ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Kelajakda ushbu metodikaning samaradorligini oshirish uchun texnologik infratuzilmani yaxshilash, o'qituvchilarni multimedia texnologiyalaridan foydalanishga o'rgatish va dars jarayonida balansni saqlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot usullari. Ona tili ta'limida multimediali usullarni qo'llash metodikasi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

Darslik materiallarini multimedia formatida taqdim etish - matnli materiallarni interfaol prezentatsiyalar, videolar yoki animatsiyalar bilan birga ishlatish orqali talabalar uchun mavzularni yanada tushunarli va qiziqarli holga keltirish, grammatik qoidalarni tushuntirishda vizual diagrammalar, jadvallar va infografikalardan foydalanish, bu esa talabalar tomonidan mavzuni yaxshiroq idrok etishiga yordam beradi hamda dars jarayonida grafik tasvirlar, elektron kitoblar va interfaol materiallar orqali mavzuni chuqurroq o'zlashtirish imkoniyatini yaratadi.

Audio va videomateriallardan foydalanish - she'r, hikoya va maqolalarni audio formatida tinglash orqali talabalarning tinglash qobiliyatini oshirish, ularning talaffuz, urg'u va ritmi

to'g'ri tushunishiga ko'maklashish, adabiy asarlar asosida tayyorlangan videolarni ko'rsatish orqali talabalarning tasavvur qobiliyatini rivojlantirish hamda ularning badiiy tafakkurini kengaytirish va dars davomida ovozli podkastlar va suhbatlarni tinglash orqali talabalarni real hayotiy muloqotga tayyorlash va ularning so'z boyligini oshirishda keng imkoniyat yaratadi.

Interfaol mashqlar va platformalardan foydalanish - onlayn testlar, interfaol o'yinlar va viktorinalar orqali bilimlarni mustahkamlash, bu esa o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning faolligini ta'minlaydi. Shuningdek, virtual sinflar va ta'lim platformalari orqali uzoqdan ta'limni ta'minlash, talabalar uchun masofaviy ta'limni yanada qulay va samarali qilish va interfaol mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va ularga o'z bilimlarini tekshirish imkoniyatini yaratadi.

Loyihalar va kreativ ishlarni multimedia vositalari yordamida amalga oshirish - talabalarning mustaqil ravishda multimedia prezentatsiyalar tayyorlashini rag'batlantirish, bu esa ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi hamda adabiy asarlarni audiokitob yoki qisqa videolar shaklida taqdim etish orqali talabalar bilimlarini innovatsion usullar bilan boyitish va ularning texnologiyadan foydalana olish ko'nikmalarini shakllantirishga, shuningdek, o'quvchilarga bloglar, vloglar yoki elektron jurnallar yaratish orqali o'z fikrlarini ifodalash va yozma nutq malakalarini rivojlantirish imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida qo'llangan usullar - talabalar va o'qituvchilar bilan suhbatlar o'tkazish orqali multimediali ta'lim usullarining samaradorligini baholash va ularning ta'lim jarayoniga ta'sirini aniqlash, darslarda multimedia vositalarini qo'llashning natijalarini kuzatish va o'quvchilarning dars jarayonidagi ishtirokini tahlil qilish orqali interfaol ta'lim usullarining afzalliklarini aniqlash hamda -statistik ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish orqali dars samaradorligini aniq raqamlar asosida baholash va kelajakdagi o'quv jarayonlarini yanada rivojlantirish uchun tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

Natijalar. Ona tili darslarida multimediali usullarni qo'llash talabalarning ta'lim jarayoniga bo'lgan munosabatiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatdi va quyidagi o'zgarishlarga olib keldi:

Birinchidan, talabalarning darslarga bo'lgan qiziqishi va faolligi keskin oshdi, chunki multimediali usullar o'quv jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qilib, ularning e'tiborini jalb qilishga yordam berdi.

Ikkinchidan, grammatik qoidalarni tushunish va ularni amaliyotda qo'llash qobiliyati sezilarli darajada yaxshilandi. Talabalar multimedialardan foydalangan holda turli vizual va audio materiallar asosida grammatik qonuniyatlarni osonroq o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Uchinchidan, talabalarning nutqiy va yozma ijodiy qobiliyatlari rivojlandi. Ular nutqiy faoliyatda multimedia materiallaridan foydalangan holda o'z fikrlarini aniq va ravon ifodalash, hamda yozma ishlarni yanada ijodiy va mantiqiy tarzda shakllantirishga erishdilar.

To'rtinchidan, adabiy asarlarni chuqurroq tahlil qilish va ularni talqin qilish ko'nikmalari shakllandi. Talabalar multimedia orqali adabiy obrazlarni vizual tarzda tasavvur qilib, asarlardagi mavzu va g'oyalarni yanada kengroq anglash imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Beshinchidan, o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi hamkorlik mustahkamlandi. Interaktiv vositalardan foydalanish o'qituvchilarga talabalarning ehtiyojlarini yaxshiroq tushunish va ularga individual yondashuvni shakllantirishga imkon yaratdi, natijada ta'lim jarayoni samaradorligi oshdi.

Xulosa. Ona tili ta'limida multimediali usullardan foydalanish zamonaviy ta'lim standartlariga mos keladigan muhim innovatsion yondashuvlardan biri bo'lib, o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirish va ularning bilim olish samaradorligini kuchaytirishda katta ahamiyatga ega. Ushbu metodika dars jarayonini interaktiv, vizual va audio materiallar bilan boyitish orqali an'anaviy ta'lim yondashuvlarini takomillashtirishga xizmat qiladi. Shuningdek, talabalar tomonidan grammatik qoidalarni chuqurroq o'zlashtirish, ijodiy

fikrlashni rivojlantirish va adabiy asarlarni chuqur tahlil qilish imkoniyatlarini yaratadi.

Multimediali usullarni ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli qo'llash uchun ularni muvozanatli va maqsadga yo'naltirilgan holda tatbiq etish muhimdir. Ta'lim jarayonida multimedia texnologiyalaridan foydalanish faqatgina axborotni yetkazish vositasi sifatida emas, balki talabalarni o'quv jarayoniga faol jalb qilish, ularning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish va ularga mantiqiy fikrlashni o'rgatish vositasi sifatida qaralishi lozim. Shu bilan birga, bu usullarning haddan tashqari ko'p qo'llanilishi yoki noto'g'ri boshqarilishi dars jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchilarni multimedia texnologiyalaridan samarali foydalanishga tayyorlash va ularga zaruriy texnik ko'nikmalarni o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ta'lim muassasalarining zamonaviy texnik vositalar bilan yetarli darajada ta'minlanishi ham muhim

omillardan biridir. Texnologik infratuzilmani yaxshilash orqali barcha talabalar uchun teng ta'lim imkoniyatlari yaratiladi va ona tili ta'limining sifati oshadi hamda multimediali darsliklar, interaktiv o'quv materiallari va virtual ta'lim platformalarini rivojlantirish ham o'quv jarayonini takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi.

Kelajakda ona tili ta'limida multimediali usullarni yanada rivojlantirish, ularning samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar olib borish va yangi innovatsion texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish tavsiya etiladi. Xususan, sun'iy intellekt, virtual reallik va moslashtirilgan ta'lim platformalaridan foydalanish orqali darslarni yanada interaktiv va individual yondashuv asosida tashkil etish mumkin. Shu orqali ona tili ta'limida ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish va ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish imkoniyatlari kengayadi.

ADABIYOTLAR

1. Marc Prensky. Digital Natives, Digital Immigrants From On the Horizon (MCB University Press, Vol. 9 No. 5, October 2001) © 2001 Marc Prensky <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>
2. John Sweller. Cognitive load theory June 2019 DOI:10.4324/9780429283895-1 In book: Advances in Cognitive Load Theory (pp.1-12) https://www.researchgate.net/publication/334023800_Cognitive_load_theory
3. Jonassen D., "Designing constructivist learning environments", C. M. Reigeluth (Ed.), Instructional design theories and models, Vol. 2, 1991, pp. 215–239, Lawrence Erlbaum Associates
4. Mayer R. E. (2005). Cognitive Theory of Multimedia Learning. In R. E. Mayer (Ed.), The Cambridge handbook of multimedia learning (pp. 31–48). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511816819.004>
5. Mayer, Richard & Moreno, Roxana. (2005). A Cognitive Theory of Multimedia Learning: Implications for Design Principles. 91.
6. Clark, R. C., & Mayer, R. E. (2011). E-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning. San Francisco, CA: Pfeiffer. <http://dx.doi.org/10.1002/9781118255971>
7. Laurillard, D. (2012). Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology. London: Routledge.
8. Nursulton Shayxislamov (2021). Ona tili fanini o'qitishda innovatsion va pedagogik texnologiyalarning o'rni va vazifalari. Scientific progress, 2 (3), 933-937.
9. Yo'ldashev Axrorjon. (2021). Raqamli texnologiyalar. https://www.researchgate.net/publication/357368483_raqamli_tehnologiyalar
10. Raxmatillayeva E. (2024). Ona tili ta'limi jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish aspektlari. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 1(7), 230–234. Retrieved from <https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/1146>